

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis, Et Breviarii Romani.

In quibus origo cuiusque Ritus, causae historicae, vel mysticae, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, obligatio, & exquisitus vsus, additis opportune Decretis omnibus S. Rituum Congreg. quàm breuissimè explicantur.

Gavanti, Bartolommeo

Venetiis, 1647

De qualitate Paramentorum. 19.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9500

Regula verò in mutandis coloribus, ea est, vt mutatio fiat in primis Vesperis Fetti. Si autem Vesperæ non sint integræ, is color adhibendus est initio Vesperarum, qui congruit illi, de quo dicitur Capitulum. Si Officium, & Missa discordât, color Altaris sequatur Officium; Vestitū

autem Sacerdotis sit color Missæ conformis; quæ diuersitas accidere solet in Feria tertia Rogationum, & in Vigilijs infra Octauas. Pro Missa vero solemnî cõuenit, vt pallium etiam Altaris concordet cum colore paramentorum Missæ: quod adnotauit recte P. Ruiz, in suo Caremon.

De qualitate Paramentorum. XIX.

1 In Officio Missæ Celebrans semper utitur Planeta super Albam.

Qua de re suo loco, cum de alijs vestibus Sacerdotalibus p. 2. tit. 1.

2 Si autem sit Episcopus, & solemniter celebret, super Dalmaticam & Tunicellam.

De his etiam, cum de vestibus Pontificalibus par. 2. tit. 1.

3 d Pluuiali utitur e in Processionibus, f & Benedictionibus, quæ sunt in Altari. Item in Officio g Laudum, & Vesperarum, quando solemniter dicuntur. Eodem utitur h Assistens Celebranti in Missa Pontificali. Item, quando Celebrans i post Missam Defunctorum facit in fine Absolutionem.

d Pluuiali. Pluuiiale, & Cappa sunt idē. Durand. lib. 2. cap. 1. & forma quidem & vsus Pluuiialis similes sunt Cappæ, quam describit Honor. in Gemma lib. 1. cap. 227. Propria vestis, inquit, est Cantorum: & apud nos quoque Cantorum est Pluuiiale, in Carem. Episc. lib. 2. cap. 3. in Vesperis à singulis ordinibus, inquit ille, portatur. ergo Cappa hæc Honorij nõ est Casula, quæ solius Sacerdotis est, aut Diaconi, & Subdicaoni ad summum: contra coniecturam Isid. lib. 15. orig. cap. 12. & contra Durant. libr. 2. cap. 9. qui volunt, Cappam esse Casulam. Sicut autē describitur Cappa. habet; inquit Honor. in supremo caputium, ad pedes pertingit, fimbrias habet, ante aperta manet. & quis non videat hæc omnia conuenire Pluuiiali tantum? Cappa est, quia capit totum hominem. Cappam etiam Rustici vocant, quod Latini Tugurium, Durantus ait loc. cit. Capannam rustici nostri; & Pluuiiale quasi tugurium est, contra pluuias, ideoque Pluuiiale vocatur. Immò vero apud laicos quoque

Cappa ea dicebatur, vt nos vidimus ante paucos annos, quæ caputium habebat, ad differentiam mantelli, quod caputio caret. cuius caputij vsus erat absque dubio ad tuendum caput tempore pluuiæ, sicut in itinere caputio Feltri utimur. vnde & Pluuiialis laicorum Cappa ea dici poterat. itaque modò Cappa Ecclesiastica cum caputio adhibita propriissime in processionibus, extra Ecclesiam, caputio regens Sacerdotem, cum plueret, Pluuiialis nomen, vt opinor, est adeptæ. Impluuiæ dicebatur ea vestis, qua Sacerdotes per imbrem utebantur, ex Varro. Pluuiiale item quasi fluuiiale dici potest; quia lineæ, quæ in ora anteriori sunt fluuij, seu flumina, à Græcis vocantur ποταμοί.

Facile quoque accidere potuit, quod Ignatius Braccius Recinetensis (cuius laus est in Etymologijs omnium vocum, Italicarum, Græcarum, Latinarum, & Hebræarum, quarum parat immensum opus) postremo meminit, à Plebe, & Plebano, quem Piuie-

Piuiario, vocauerunt, Academici Florentini; & vulgò, Piouano, dicimus additam esse vocem Italicam, Piuiale, aut Piuiiale, aut Piouiale, quod postremum latinitate donantes appellauerunt Pluiuale. Ea enim vestis est in vsu frequentiori apud Parochos in Sacramentorum administratione. *Idem autem Honor. capit. 233.* concedit, Cappam deduci posse à Casula, idest, parua casa; Casulam antiquam fuisse scio valde similem Pluiuali nostro, excepto caputio, & anteriori parte, quæ in Casula non erat aperta; vnde & reflectebatur Casula, vtrinque super brachia Sacerdotis; & in eleuatione Hostiæ ideò posterior Casulæ pars, vt hodie, eleuatur, ad brachia Sacerdotis magis expedienda. Ambrosiani vestigium retinent amplioris antiquæ Casulæ, tam latæ, quam longæ; & nos, cum de Casula, ex antiquioribus eam indicabimus infra. Adde, quod in *Ordine Romano in consecratione Episcopi* Ordinandus prima vice ante Ordinantem constituitur cum Cappa super Albam, Cingulum, & Stulam; certe non cum Cappa Episcopali; lanea ordinaria, quæ non adhibetur super Albam, & Stulam; sed cum Cappa, idest, Pluiuali: secunda vero vice, *ibidem* constituitur idem Ordinandus cum Planeta super Dalmaticam, Manicas, Sandalia, quæ confona sunt consecrationi Episcopi in Pontificali moderno. ergo Cappa non est Casula, sed quasi Casula, & est Pluiuale. Vides cum forma simul & vsu antiquitatem? Vide *Mysteria, ex Gemma loco citato 227.* hæc vestis conuersationem denotat: caputium vero supernum gaudium, quod est caput conuersationis, dicente Apostolo: *nostra conuersatio in caelis est*; ad pedes pertingit ob perseuerantiam: aperta manet ante, quia sancte conuersantibus æterna vita patet: in simbrisis labor signatur. *Hac Gemma. Charitatem quoque significat Cappa, ibidem cap. 234.*

Dur. loc. cit. In Cappa hac intelligi docet gloriosam corporum immortalitatem; Gauant. Rubr. Miss.

vnde illa vrimur in Festis maioribus, & patent anteriores partes Cappe; quia corpora, inquit, facta spiritualia nullis animam obturabunt angustijs *ibidem* ipse vtitur vocabulo Pluiualis; ante quem apud alium auctorem non inueni hanc vocem.

c *In Processionibus.* Processio, quasi progressio, à procedendo in publicum. *Durant lib. 2. cap. 10.* cuius origo, An à Purificatione Beatae Virginis cū Iosepho, Simone, & Anna? vel certius ex Historia Euangelica à turbis in die Palmarum? *Tertullianus libr. 2. ad uxorem* meminit processionum; & *Ambros. sermone 8.* Aliæ vero sunt ordinariæ, vt in Festo Purificationis, in Dominica Palmarum, in Litanij maioribus, & minoribus, in Festo Corporis Christi, de quibus dicitur in proprijs rubricis. Aliæ extraordinariæ, quæ auctoritate Episcoporum fieri solent, quarum exempla multa refert *Durantus loc. citato;* in his præfertur Crux cum luminibus, quorum auctorem faciunt S. Io. Chrysostrum *Socrates, & Solomonus citati à Casare Franciotto in obseru. circa mysteria totius anni:* Crux autem à Regularibus cum velo pendente, seu pallio, ex Decreto Sacri Rituum Congreg. 14. *Januar. 1617.** ad indicandam subiectionem, & inferioritatem respectu cleri secularis, eadem ratione, qua Baculo Abbatiali appenditur velum, seu sudarium nodo eiusdem ad differentiam Baculi Episcopalis: quod notatur in *Actis Eccl. Mediolan. de suppel. Eccl. l. 2. &* mulieri datur velamen supra caput subiectionis indicium sub viro 1. *Corin. 11.* Porro ritus deferendi Crucem ante Ann. 398. teste *Baronio ibidem* fuit in vsu: & imago Christi terga debet vertere Clero sequenti, quasi Christus præire videatur, nisi sit Archiepiscopus, vel Papalis, in qua imago Crucifixi respicit Archiepiscopum, vel Papam, quasi ex illius aspectu in summa animarum cura ij recreentur, vt indicatur in *Ceremon. Episcop. libro 1. capit. 15. & libro 2. capit. 16. & aperte in Ceremon. Marcelli libro 3. capit. 20. & Crassi libro secundo ca. 42.*

D 3 etiamsi

etiam si inter Crucem & Prælatum incedant Canonici, vt expresse dicitur in *Ceremon. Episcop. libro 1. cap. 15. citat.* contra recentiores quosdam, qui distinguunt in Cruce Archiepiscopali, quando immediate præcedit Archiepiscopum, & quando Canonici præcedunt eundem, post eis Crucem.

Cum igitur processio sit quædam Cleri cum populo itineraria conuersatio, recte Pluuiiale adhibetur, quod, vt diximus, sanctæ conuersationis formam designat.

f Et benedictionibus. hoc est, Cinerum, Cereorum, Palmarum, sacrarum Imaginum, &c. quæ, cū solemnnes sint, Pluuiiale iure merito exigunt; neque aliud indumentum genus aptius esse potest benedictioni solemnni, quæ fit extra Missam. Sunt alia benedictiones, quæ non fiunt in altari, & in fine Missalis de rebus varijs habentur, in quibus fatis est Stola cum superpelliceo vti.

4 Cum Celebrans utitur Pluuiali, semper 1 deponit Manipulum, & ubi in Pluuiiale haberi non potest, in benedictionibus, quæ fiunt in Altari, Celebrans stat sine Planeta cum Alba, & Stola.

1 Deponit Manipulum. Manipulus non adhibetur cum Pluuiali: & fortasse, quia ille fletum, & dolorem significat, vt infra docebimus, ideo non concordat cū Pluuiali, quod diximus significare conuersationem cælestem, & ex *Durando* gloriosam corporum immortalitatem, quæ fletum non admittit.

Dices: fiunt processiones flebiles, ergo congruit in illis Manipulus fletus, & doloris. Respondeo, extra Missam nullum esse Manipuli Sacerdotalis usum; & de hoc ritu plena ratio penes auctores desideratur ad huc.

m Pluuiiale haberi non potest, &c. Planeta cum Stola est habitus ad Missam tantum & ideo potius Stola super Albam sufficit, deficiente Pluuiali. Verum licet

g Laudum, & Vesperarum. Laudes, & Vesperæ sunt pares numero Psalmorum, Hymnorum, & ratione Canticorum Evangelicorum, vt dicemus in Rubricis Breuiarij. Pluuiiale in ijs conceditur ad solemnitatem *Ceremon. Episcop. libr. 2. capit. 3. & 7.* Qui almutijs vtuntur, eas deponant, cum Pluuiiale induunt; sicut exuunt Cappas, ij Canonici, qui his vtuntur.

h Assistens Celebranti. Ordo Rom. dat Cappas Presbyteris assistentibus Papæ celebranti. Vides hic etiam Cappas idem esse, ac Pluuialia?

1 Post Missam Defunctorum, &c. Missa finita, deponenda est Casula, quæ ergo nunc ad Absolutionem solemnem aptior erit vestis, quàm Pluuiialis Cappa? vestis est ad omnia magis communis; neque benedicatur, quia communis est cuicumque Ecclesiastico, neque ordinata ad sacrificium Missæ.

in hoc habitu procedat celebrans, ac si haberet Pluuiiale; non tamen hinc sequitur, Stola gerere vicem Pluuiialis, vt ex verbis patet. quod malè inferunt alij.

* Stola vero vna cum Alba in modum Crucis ante pectus gestari debet cingulo de more coniuncta, & vtrinque religata. quòd si adhibeatur vna cum superpelliceo, soluta pendebit à collo hinc inde, quia ligari in modum crucis non potest: & eodem modo siue cum pluuiali, siue absque eo adhibeatur illa. fauet autem *Concil. Braccar. 3. cap. 3.* signum, ait, in suo pectore præparet crucis. licet enim ibi loquatur de stolæ vsu in Missa, extra Missam tamen forma crucis, si fieri potest, muniri pectus decet: quod ex vsu didici apud nos communiori.

5 n Dalmatica & o Tunicella vtuntur Diaconus & Subdiaconus in Missa solemnè, p & Processionibus, q & Benedictionibus, quando Sacerdoti ministrant.

n Dal-

n *Dalmatica*. Eam assignat Diacono *Ordo Romanus*. Sanctus Syluester Diaconis concessit, ex *Damaso*. in Dalmatia fuit reperta, *Alcuin. quid signif. vest. & Isid. 19. Etymol. capit. 22.* primo textam ibidem fuisse scribit, eiusdem vero vsus in Ecclesia fuit ante Siluestrum. nam *Sæctus Cyprianus meminit, & Eutythianus Papa, apud Durant. libro 2. capit. 9.* Sacerdotum enim erat habitus, & Casulis introductis Dalmatica data est Diaconis, *Vualaf. Strab. cap. 24.* qui tamen à *Vicecomite lib. 3. de Missa apparatu capi. 26.* iure refellitur cum antea *lib. 3. cap. 29.* probauerit ille, fuisse casulam in vsu Sacerdotum tempore Apostolorum, quod & nos infra suo loco ostendemus, vsi sunt etiã Dalmatica Reges summi; quorum nomina vide *apud Baron. in not. Mart. ad 31. Maij.* neque vero Syluester omnibus Diaconis eam concessit, sed tantum Romanæ Ecclesiæ, & in diebus tantum solemnitibus in signum lætitiæ *distin. 76. cap. de Ieiunio, ex Conc. Salegust. exteris autem ex priuilegio Rom. Pont. ut ait Gregor. lib. 7. epist. 3. ad Aregium; qui epist. 28. & 113. eiusdem libro. 7. tradit aperte fuisse Romanorum tantum Diaconorum propriam vestem. erat etiam Regula, quod Dalmatica adhiberetur cum, Gloria in excelsis, ita Microl. c. 46. hoc est, vbi Gloria, ibi Dalmaticæ vsus: non è conuerso: nam in Dominicis, Gaudete, & Lætare, vtimur Dalmaticis; non autem dicimus, Gloria in excelsis.*

Forma antiqua Dalmaticæ erat sine manicis, & *Ammian. Marcellin. lib. 14.* vocauit eam Pectoralem Tuniculam, quã nos cum manicis ad cubitum vocamus Italicè, Tunicella. pertusas habet alas, *Amalar. libro 2. cap. 21.* duas item lineas ante, & retro *ibidem.* manicæ latæ sunt, *ex Alcuin. supra:* vbi etiam notat formã habere Crucis, alia habebat, quæ nostræ non habent. *vide Lunoc. III. vel Amalar. locis citatis, & citandis.* Significat ergo Dalmatica lætitiã: item curam proximorum, *Iuo Carnot. Serm. de signif. indum.* formam Crucis gerit, vt ea indutus mundo sit Crucifixus, *Alcuin. supra per-*

tusas alas habet, vt Christum imitetur, qui lancea fuit perfoctus Latere, *Amalar. supra.* latas manicas, vt sit liberalis, qui ex officio cum Stephano Protomar. ministrare debet mensis. *Innocent. III. lib. 1. capit. 56.* cum gemina dilectione Dei, & proximi, quam indicant duæ lineæ ante, & retro. *Amalar. vbi supra.* Dalmaticæ denique vsus fuit super Albam, & consequenter cum Amictu & Cingulo, quæ conceduntur Diacono in *Conc. Narbon. cap. 12.* ex ritu antiquiore. * De Alba vt Diaconi veste mentio est in *ord. Romano. de Conc. Prou. celeb.* Amictus autem, & cingulum concomitantur Albam.

o *Tunicella.* Subdiaconi ministrabant in Albis tempore Sancti Gregorij Papæ *libro 7. epist. 63.* iubet *Ordo Rom.* eis tradi congruas vestes Subdiaconales, & Mappulas in sinistra: sed quas vestes, non explicat. Subtile cum minori manica datum Subdiaconis scribitur in *Gemma libro 1. cap. 229.* & hoc est Tunicella, ideo sic appellata; quia minor est Dalmatica Diaconali. Ante Gregorium nescio quis, ait ipse loco citato. induit Subdiaconum, qui modus loquedi excludit Siluestrum, quem faciunt quidam huius ritus auctores, & indicat per errorem id esse factum, vnde Gregorius remouit Subdiaconalem vestem. *Concil. Braccaren. 1. capit. 27.* appellat Tunicam, & pares in veste facit Diaconum, & Subdiaconum; fortasse ex prædicto abusu, quem postea correxerit Sanctus Gregorius, quoad Subdiaconos. nunc eorundem strictior est vestis, quàm Diaconorum; & ideo dicta est etiam Subucula *ab Amalar. libro 2. cap. 22.* Significat autem loricam iustitiæ, quæ communis est virtus, *Gemma vbi supra;* sed eadem significat, quæ Dalmatica, nisi quod Subdiaconus minori tunica indutus, si ad minorem virtutis gradum, quàm Diaconus perueniat, tolerandus esse videtur.

* suppone Albam Tunicellæ, *ex Concil. Narbon. cit.* consequenter Amictum & cingulum vt supra diximus de Diacono. p *Et processionibus.* Ad maiorem nempe ornatum celebrantis Sacerdotis. Scripsit recentior, Ministris eisdem dari pos-

se in processione Sanctissimi Sacramenti Stolas Sacerdotales supra Cottam; sed hoc videtur contra Bullam Pij V. in qua prohibetur mutatio, additione rituum, & contra rationem, ne ij videantur equales celebranti; & contra vsum Ecclesiarum communem, quem maximi facien-

dum existimo in Sacris Ritibus?

q *Et benedictionibus*. Quæ scilicet fiunt solemniter; non tamen cinerum, cereorum in Purificatione Beatæ Virginis, nec Palmarum, in quibus Dalmatica & Tunnicella prohibentur in sequenti numero.

6 In diebus vero r ieiuniorum (praterquam in s Vigilis Sanctorum) & in Dominicis & Ferijs t Aduentus & u Quadragesima, ac x in Vigilia Pentecostes ante Missam (exceptis y Dominica, Gaudete, etiamsi eius Missa infra hebdomadam repetatur, & Dominica, Lætate, Vigilia Natiuitatis Domini, Sabbato sancto in z Benedictione Carei, & in Missa, ac a Quatuor Temporibus Pentecostes) item in benedictione b Candelarum, & Processione in die Purificationis Beatæ Mariæ, & in benedictione c Cinerum, ac Benedictione d Palmarum, & Processione: in Cathedralibus & e præcipuis Ecclesiis vtuntur f Planetis plicatis ante pectus: quam Planetam Diaconus g dimittit, cum lecturus est Euangelium, eaque tunc super sinistrum humerum super Stolam complicatur: aut ponitur aliud genus Stola latioris in modum Planetæ plicatæ, & facta Communione resumat Planetam, vt prius. Similiter Subdiaconus dimittit eam, cum lecturus est Epistolam, quam legit in Alba, & ea finita, osculataque Celebrantis manu, Planetam h resumat vt prius.

r Ieiuniorum. interdicat Gemma lib. 3. cap. 45. Dalmaticas tempore ieiunij; quia diximus, Dalmaticam significare lætitiã, quæ in ieiunio facile desideratur.

f Vigilis Sanctorum. Vigilia est principium Festi, Radulph. propof. 19. ergo & lætitiã aliqualem, non plenam habet; cum in eadem ieiunemus.

t Aduentus. Tempore Aduentus in aliquibus locis omitti Dalmaticas scribebat Amalar. lib. 3. cap. 40. & libro 4. capit. 30. vt auidius, inquit, resumatur, & festiuus, quod aliquando omittitur; & item, ad insinuandum tempus veteris testamēti in Aduentu, ratione cuius maior est gloria noui testamenti in Natiuitate Domini. ibidem addit Honor. in Gemma lib. 3. cap. 1. quia vestes innocentie & immortalitatis significatę per Dalmaticas nobis per Christum natum redditæ sunt, non ante Christum natum; vel quia ante Natiuitatem Christi, neque Lex, neque Euangelium in ijs significata, qui Dalmaticas gerunt, cum claritate patebant, Rupert. lib. 3. cap. 2. tit. 3.

u Quadragesima. A Septuagesima vsque ad Cœnam Domini à Dalmaticis

abstinere in quibusdam locis, aiunt Ordo Roman. & Alcuin. cap. de Septuag. antiquo vero more omitti, indefinite scribit Microl. cap. 47.

x In Vigilia Pentecostes. Diximus supra, Vigiliam hanc esse parem Vigiliæ Paschatis. in Missa vero lætitiã perfunditur Ecclesia. Ideoque & Dalmaticæ sunt in vsu ad Missam, non ante Missam.

y Dominica Gaudete. Ecce lætitiã, ergo cum Dalmaticis. idem affirmandum de sequentibus, vt patet.

z Benedictione Carei. Quæ tota est festiua, sicut etiam Missa Sabbati Sancti.

a Quatuor Temporibus Pentecostes. Dalmaticæ his temporibus decernuntur ob solemnitatem Spiritus Sancti à Concilio Salegunstano cap. 2.

b Candelarum. Ob anxiam Simeonis expectationem, inquit Durand. lib. 3. cap. 18.

c Cinerum. Quia dies solemnus ieiunij, & initium est Quadragesimæ, quæ excludit Dalmaticas.

d Palmarum, &c. Quæ passionem Domini sapit potius, quàm lætitiã inanem Turbarum. fleuit etiam Christus sedens

dens super Afinum. *Luc. 19.*

e *Præcipuis Ecclesiis*. Præcipuas intel-
lige præsertim, quæ sunt Collegiatæ insi-
gnes Canonicorum Cleri sæcularis, &
quæ ob alias causas præcipue à populo,
seu à Maioribus declarantur. Dantur enim
Ecclesiæ minores, præsertim apud Re-
gulares, de quibus num. sequenti. Sed in-
signioribus Regularium Ecclesiis conce-
duntur planetæ plica tẽ à Sacra Rituum
Congregatione, teste *Alcocer in suo Cæ-
remoniali.*

f *Planetis Plicatis*. Diacono, & Sub-
diacono dantur Planetæ sæpius in *Ordo
Rom.* Casula datur Diacono ab *Alcuin.
cap. quia signif. vest.* Item Subdiacono ea
ratione, qua imitari debet Diaconum, ab
Honorio in Gemma lib. 1. cap. 231. quæ
eleuantur ante, vt liberius ministrare va-
leant; *Durand. lib. 3. cap. 11.* Puto etiam
ad differentiam Casulæ sacerdotalis, quæ
cum significet charitatem, secundũ om-
nes Auctores, qui scripserunt de ritibus,
intelligent Ministri, primo in prædictis
diebus teneri ferè ad eandem perfectio-
nem, ad quam Sacerdos in alijs temporibus;
deinde ex charitate, non ex timore
debere ministrare Altari, *Duran. ubi su-
pra.*

g *Dimittit*. Dimittitur autem Casula
ab utroque lecturo Epistolam, seu Euan-
gelium, quasi profiteantur in proprio mi-
nisterio legendi, eam non esse propriam

vestem. *Rupert. libr. 3. capit. 2.* & Subdia-
conus quidem dimittit Casula, quæ cha-
ritatem denotat, lecturus Epistolam quæ
significat legem veterem, legem timoris,
non amoris; Diaconus vero induit aliam,
seu eandem complicatam in sinistro hu-
mero ad latus dextrum, lecturus Euan-
gelium, legem scilicet amoris, vt in sini-
stris, & in dextris, in aduersis, & prospe-
ris, charitatem ore & opere doceat; tum
Euangelio, tum ministerio vsque ad con-
sumptionem Sacramenti. *Durand. lo-
co cit.*

h *Resumit*. Casula à Subdiacono post
Epistolam resumitur, quia post legem ti-
moris data est lex charitatis. Diaconus
vero resumit circa finem Missæ, quia non
sufficit inchoasse in charitate, sed in ea fi-
niendum est, *idem ibidem*. Vel dic *cum
Amalar. lib. 3. cap. 15.* lecturos exui Ca-
sulis, quasi milites expeditos contra erro-
res. duplicatã denique Diaconus portat
Casulam ab Euangelio ad Communio-
nem, vt quæ ore predicat, iugum Domini
portans, opere quoque impleat, liberius,
& expeditius ministrando. *Honor. in Gẽ-
ma lib. 1. cap. 231.* Lege *Hugon. Viçt. de
special. Missæ obser. lib. 3. capit. 9.* ubi in
Casula ministrorum, quæ collum circuit,
vtrunque brachium, pectus, & humeros
vestit; docet charitatem, quæ exigitur in
voce collo formanda, in opere, corde, &
in aliorum onere portando.

7 *In minoribus autem Ecclesiis, prædictis diebus ieiuniorum Alba tantum amicti mi-
nistrent i. Subdiaconus cum Manipulo, l. Diaconus etiam cum Stola ab humero sini-
stro pendente sub dextrum.*

Non enim congruunt Dalmaticæ rati-
one dierum: neque Casulæ ratione
locorum.

i *Subdiaconus cum Manipulo*. Mani-
pulus Subdiaconi propria vestis est, in
Ord. Romano, qui tradit eis mappula in
sinistra, de quibus dicemus infra, cum de
Vestibus Sacerdotis. Vnũ hic nota, quod
licet Sacerdoti fuerit datus Manipulus
ab initio ad tergendam pituitã oculorũ,
& narium, vt ibi probabimus, & fortas-

se eadem de causa à S. Siluestro fuerit
idem concessus Diacono sub nomine
pallæ linoestimæ ad lauam (linum enim
totum est ad tergendum oculos, & na-
res) non tamen Subdiacono datus fuit
in hanc eandem causam Manipulus, sed
ad tergendas sordes vaforum sacrorum;
quod benè notauit *Durand. lib. 2. cap. 8.*
eumque in sinistra cum alijs gerit, ad
expeditius ministrandum. *Rupert. lib. 3.
cap. 33.*

l. Dia-

I *Diaconus cum stola, &c.* Stola Diacono datur ab Ordine Romano; quia Oratorium est, hoc est, Oratorum, seu Concionatorum, *Alcuin. supra*, quam ab Apostolicis datam Diacono fuisse probabilius puto, tamquam de substantia ordinationis eius, non à Siluestro nomine pallæ lino stimæ ad læuū humerum, quod vult *Vicecomes de appar. ad Missam*. nam ad læuam, hoc est, ad manum læuā, explicat *Innocent. III. libr. I. cap. 43. vbi de Manipulo agit. vide infra de Manipulo*. Verum à sinistro humero ad latus dextrum, ex

Conc. Braccar. I. cap. 27. vt ab actiua laboriosa ad contemplatiuam suauē transeat. Honan Gemm. lib. I. cap. 230. vel, vt portet hic iugum Domini in sinistra, id est, in præsentī vita cum spe quietis futuræ in dextera, Durand. lib. 2. cap. 9. Cæterum, dexteram Diaconi partem vult esse liberam, ob ministerium Altaris, Concil. Toletan. 4. cap. 39. quæ rationes etiam valent pro Casula complicata ad modum Stole. Diaconus autem, cū induit stolam, osculetur Crucem, quæ est in medio eius. Cærem. Episc. lib. I. c. 9.

De Præparatione Altaris, & ornamentorum eius. XX.

Altare, in quo sacrosanctum Missæ sacrificium celebrandum est, debet esse in Lapideum, & ab Episcopo consecratum: vel saltem p ara lapidea, similiter ab Episcopo consecrata, in eo inserta, quæ q tam ampla sit, vt Hostiam, & maiorem partem Calicis capiat. Hoc Altare operiatur x tribus mappis, seu tobaleis mundis, ab Episcopo, vel alio habente potestatem s benedictis, superiori saltem oblonga, quæ vsque ad terram pertingat, duabus alijs breuioribus, vel vna duplicata. r Pallio quoque ornatur coloris, quoad fieri potest, diei Festo, vel Officio conuenientis. Super Altare u Collocetur Crux in medio, x & Candelabra saltem duo cum y Candelis accensis hinc, & inde in vtroque eius latere. Ad Crucis pedem ponatur z Tabella Secretarum appellata: In cornu Epistola a Cussinus supponendus Missali: & ab eadem parte Epistola paretur b Cereus, ad eleuationem Sacramenti accendendus, c Parua campanula, d ampulla vitrea vini & aque, cum peluicula & e manutergio mundo in fenestella, seu in parua mensa ad hæc præparata. Super Altare f nihil omnino ponatur, quod ad Missæ sacrificium, vel ipsius Altaris ornatum non pertineat.

m *Altare*. Locus hic sopponitur sacer vel deputatus ab Episcopo. eap. nullus de consecrat. dist. I. ex S. Siluestro saltem sit benedictus ritu proprio in Rituali Romano Pauli V. Non potest autem Episc. deputare Oratoria in domo priuata, ex litteris Cardinalis Lancellotti ad Episcopos datis, nomine Pauli V. 10. Martij 1615. vt ibi fiat Missa, citatis à Scortia lib. 2. capit. 13. immò ex Concil. Trident. sess. 22. de obseru & euitan. in sacr. Missæ non tamē intelligitur domus priuata Palatiū Episcopi, vt notauit Carolus ad Episc. Nouar. in Comment. Canon. ad cap. Missarum 23. de consecr. distinc. I. in eo enim Cappella deputari potest pro Missa celebranda, quod si violetur locus (qua de re optime Suar. dist. 81. sect. 4.) non potest

ibi celebrari sine peccato. Azor. lib. 10. tit. 26. per totum. Deducunt vocē hanc, Altare, ab altitudine, Festus, & alij, quasi sit alta Ara, Vualaf. cap. 5. vel alia res, Gemmalib. I. cap. 122. vel ab alendo, quia igni Altaris addebatur alimentum, Isidor. lib. 15. Orig. cap. 4.

Patet Altaris vsus in Scripturis Sacris, à Noe, qui primus ædificauit Altare; & in nouo testamento I. Cor. 9. Hebr. 13. Sixtus II. decreuit, vt Missa non fiat nisi in Altari, Radul. propes. 23. & significat Primo mensam Domini. Amalar. lib. I. cap. 24. Secundo Crucem. Bern. de Cena Domini. Tertio, Christum, per quem sacrificia acceptantur à Deo. Gemma lib. I. cap. 134. forma Corporis Christi est Altare, ait Ambros. lib. 4. Sacr. cap. 12. ideo præeminet